

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ghid privind art. 4 din Protocolul nr. 4
la Convenția europeană
a drepturilor omului

Interzicerea expulzărilor colective
de străini

Actualizat la 31 august 2021

Întocmit de Grefă. Nu obligă Curtea.

Invităm editorii sau organizațiile care doresc să traducă și/sau să reproducă integral sau parțial acest document, în format tipărit sau electronic, să contacteze publishing@echr.coe.int pentru a se informa cu privire la procedura de autorizare.

Pentru informații privind traducerile în curs de realizare ale ghidurilor de jurisprudență, consultați [Traduceri în curs](#).

Textul original al acestui ghid este redactat în limba engleză. Este actualizat periodic, data cea mai recentă fiind 31 august 2021. Poate suferi modificări de formă.

Ghidurile de jurisprudență pot fi descărcate de la adresa www.echr.coe.int (Jurisprudență – Analiză jurisprudențială – Ghiduri privind jurisprudența). Pentru informații actualizate despre publicații, vă rugăm să accesați contul de Twitter al Curții: https://twitter.com/CEDO_CEDH.

Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

© Consiliul Europei/Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 2021

Cuprins

Cuprins	3
În atenția cititorilor.....	4
I. Originile și scopul articolului	5
II. Noțiunea de „expulzare colectivă”	5
III. Exemple de expulzări colective.....	8
IV. Exemple de măsuri care nu reprezintă expulzări colective.....	10
V. Cu privire la relația cu art. 13 din Convenție.....	11
Lista cauzelor citate	13

În atenția cititorilor

Prezentul ghid face parte din seria Ghiduri privind Convenția publicată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea”, „Curtea Europeană” sau „Curtea de la Strasbourg”) cu scopul de a informa practicienii din domeniul dreptului cu privire la hotărârile și deciziile fundamentale pronunțate de aceasta. Acest ghid analizează și rezumă jurisprudența referitoare la art. 4 din Protocolul nr. 4 la Convenția europeană a drepturilor omului (denumită în continuare „Convenția” sau „Convenția europeană”). Cititorii vor găsi aici principiile-cheie dezvoltate în acest domeniu și precedentele relevante.

Jurisprudența citată a fost selectată dintre hotărârile și deciziile de principiu, importante și/sau recente.*

Hotărârile și deciziile Curții nu numai că soluționează cauzele cu care a fost sesizată, ci servesc, de asemenea, în sens mai larg, pentru a clarifica, proteja și dezvolta normele Convenției; astfel, acestea contribuie la respectarea de către state a angajamentelor pe care și le-au asumat în calitate de părți contractante [*Irlanda împotriva Regatului Unit*, pct. 154, 18 ianuarie 1978, seria A nr. 25 și, mai recent, *Jeronovičs împotriva Letoniei* (MC), nr. 44898/10, pct. 109, 5 iulie 2016].

Scopul sistemului instituit de Convenție este să identifice probleme care țin de politici publice în interesul general, ridicând astfel standardele de protecție a drepturilor omului și extinzând jurisprudența la comunitatea statelor care sunt părți la Convenție [*Konstantin Markin împotriva Rusiei* (MC), pct. 89, nr. 30078/06, CEDO 2012]. Astfel, Curtea a subliniat rolul Convenției ca „instrument constituțional al ordinii publice europene” în domeniul drepturilor omului [*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi împotriva Irlandei* (MC), nr. 45036/98, pct. 156, CEDO 2005-VI și mai recent, *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), nr. 8675/15 și 8697/15, pct. 110, 13 februarie 2020].

Prezentul ghid include referiri la cuvintele-cheie din fiecare articol citat din Convenție sau din protocoalele sale adiționale. Problemele juridice abordate în fiecare cauză sunt sintetizate într-o [Listă de cuvinte-cheie](#), alese dintr-un tezaur cuprinzând termeni extrași (în cea mai mare parte) direct din textul Convenției și din protocoalele sale.

[Baza de date HUDOC](#) a jurisprudenței Curții permite căutarea după cuvinte-cheie. Căutarea după aceste cuvinte-cheie vă permite să găsiți un grup de documente cu un conținut juridic similar (motivarea și concluziile Curții din fiecare cauză sunt rezumate prin cuvinte-cheie). Cuvintele-cheie pentru fiecare cauză sunt disponibile în Fișa detaliată a cauzelor, în baza de date HUDOC. Pentru mai multe informații privind baza de date HUDOC și cuvintele-cheie, consultați [Manualul de utilizare a HUDOC](#).

* Jurisprudența citată poate fi în una sau în ambele limbi oficiale (engleză și franceză) ale Curții și ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului. Dacă nu se specifică altfel după denumirea cauzei, referința citată este cea a unei hotărâri pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Abrevierea „(dec.)” arată că citatul este dintr-o decizie a Curții, iar „(MC)” arată că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hotărârile Camerei care nu sunt definitive la data publicării prezentei actualizări sunt marcate cu un asterisc (*).

Art. 4 din Protocolul nr. 4 – Interzicerea expulzării colective de străini

„Expulzările colective de străini sunt interzise.”

Cuvinte-cheie HUDOC

Interzicerea expulzării colective de străini (P4-4)

I. Originile și scopul articolului

1. La momentul redactării Protocolului nr. 4, în 1963, acesta era primul tratat internațional care aborda expulzările colective. Raportul explicativ la acesta arată că scopul art. 4 era acela de a interzice în mod oficial „expulzările colective de străini precum cele care fac obiectul istoriei recente”. Prin urmare, „se căzuse de acord că adoptarea [art. 4] și a primului paragraf de la art. 3 (interzicerea expulzării propriilor cetățeni) nu poate fi în niciun mod interpretată ca justificând în orice mod măsuri de expulzare colectivă care au putut fi luate în trecut” [*Hirsi Jamaa și alții împotriva Italiei* (MC), pct. 174].

2. Scopul principal al articolului este să împiedice statele să poată îndepărta un anumit număr de străini fără a examina situația lor personală și, în consecință, fără a le permite să își susțină argumentele împotriva măsurii luate de autoritatea competentă (*ibid.*, pct. 177).

II. Noțiunea de „expulzare colectivă”

3. „Expulzarea colectivă” trebuie înțeleasă ca fiind „orice măsură de constrângere a străinilor, ca grup, să părăsească o țară, cu excepția cazului în care o astfel de măsură este luată pe baza unei examinări rezonabile și obiective a cazului special al fiecărui străin individual din grup” [*Khlaifia și alții împotriva Italiei* (MC), pct. 237; *Georgia împotriva Rusiei (I)* (MC), 167; *Andric împotriva Suediei* (dec.); *Čonka împotriva Belgiei*, pct. 59; *Sultani împotriva Franței*, pct. 81 și deciziile Comisiei *Becker împotriva Danemarcei*; *K.G. împotriva Germaniei*; *O. și alții împotriva Luxemburgului*; *Alibaks și alții împotriva Țărilor de Jos*; *Tahiri împotriva Suediei*]. Faptul că mai mulți străini primesc decizii similare nu duce la concluzia că există o „expulzare colectivă” atunci când fiecărei persoane în cauză i s-a dat posibilitatea să aducă în mod individual argumente împotriva expulzării sale în fața autorităților competente [*Alibaks și alții împotriva Țărilor de Jos*, decizia Comisiei; *Andric împotriva Suediei* (dec.); *Sultani împotriva Franței*, pct. 81]. Aceasta nu înseamnă, totuși, că în situațiile în care existase o examinare rezonabilă și obiectivă a cazului special al fiecărui individ „contextul executării ordinelor de expulzare nu mai joacă un rol în stabilirea faptului dacă a fost respectat art. 4 din Protocolul nr. 4” (*Čonka împotriva Belgiei*, pct. 59). Pentru ca o expulzare să fie considerată prin natura sa „colectivă” nu există cerințe precum numărul minim de persoane afectate sau apartenența la un anumit grup [*N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), pct. 193-199].

4. Întrucât, în mod tradițional, majoritatea cauzelor cu care au fost sesizate organele Convenției în temeiul art. 4 din Protocolul nr. 4 implicau străini aflați deja pe teritoriul statului pârât [*K.G. împotriva Germaniei*, decizia Comisiei; *Andric împotriva Suediei* (dec.); *Čonka împotriva Belgiei*], în ultimii ani Curtea a soluționat un număr de cauze în care guvernele pârâte au contestat aplicabilitatea art. 4 din Protocolul nr. 4, uneori în legătură cu obiecția că străinii nu se încadrau în jurisdicția lor în sensul art. 1 din Convenție.

5. *Hirsi Jamaa și alții împotriva Italiei* (MC) privea operațiuni de returnare pe marea liberă și transferarea migranților ilegali în Libia de către autoritățile italiene. Curtea trebuia să considere dacă art. 4 din Protocolul nr. 4 se aplica atunci când îndepărtarea avea loc în afara teritoriului național, și anume în marea liberă. Curtea a considerat că nici textul și nici *travaux préparatoires* (lucrările pregătitoare) la Convenție nu exclud aplicarea extrateritorială a acestei dispoziții. Potrivit celor care au redactat Protocolul nr. 4, cuvântul „expulzare” trebuie interpretat „cu sensul generic din uzul actual (a îndepărta dintr-un loc)”. Mai mult, dacă art. 4 din Protocolul nr. 4 s-ar aplica numai expulzării colective de pe teritoriul național al statelor părți la Convenție, o componentă considerabilă a modelelor migratorii contemporane nu ar intra în sfera de aplicare a acestei dispoziții, iar migranții sosiți pe mare, adesea punându-și viața în pericol și nereușind să ajungă la frontierele unui stat, nu ar avea dreptul de a le fi examinată situația personală înainte de a fi expulzați, spre deosebire de cei sosiți pe uscat. Noțiunea de expulzare, ca și conceptul de „jurisdicție”, este în mod clar mai ales teritorială. Cu toate acestea, în cazul în care Curtea a constatat că un stat și-a exercitat, în mod excepțional, jurisdicția în afara teritoriului său național, ar putea accepta că exercitarea jurisdicției extrateritoriale de către statul respectiv a luat forma unei expulzări colective. De asemenea, Curtea a reiterat că natura specială a mediului maritim nu face din acesta un domeniu în afara legii. Prin urmare, a concluzionat că îndepărtarea străinilor efectuată în contextul interceptării în largul mării de către autoritățile unui stat în exercitarea autorității lor suverane, care are ca efect împiedicarea migranților de a ajunge la frontierele unui stat sau chiar returnarea în alt stat, constituie o exercitare a jurisdicției care angajează răspunderea statului în discuție în temeiul art. 4 din Protocolul nr. 4 (*ibid.*, pct. 169-182).

6. În *Sharifi și alții împotriva Italiei și a Greciei*, care privea interceptarea și expulzarea imediată în Grecia a migranților care se îmbarcaseră clandestin pentru Italia și ajunseseră în portul italian Ancona, Curtea a respins excepția preliminară ridicată de Guvern că art. 4 din Protocolul nr. 4 nu era aplicabil *ratione materiae* și a considerat că nu era necesar să stabilească dacă reclamanții fuseseră returnați după sosirea pe teritoriul italian sau anterior, întrucât dispoziția se aplica, în orice caz, ambelor situații (*ibid.*, pct. 210-213).

7. În *Khlaifia și alții împotriva Italiei* (MC), guvernul italian a subliniat că procedura aplicată reclamanților era clasificată în dreptul intern ca fiind „refuzul intrării și îndepărtare” și nu ca „expulzare”. Cu toate acestea, Curtea nu a văzut niciun motiv pentru a se abate de la definiția stabilită anterior și a remarcat că nu exista nicio îndoială că reclamanții, care fuseseră pe teritoriul italian (într-un centru de primire pe insula Lampedusa și transferați ulterior pe nave ancorate în portul Palermo), fuseseră îndepărtați din statul respectiv și returnați în Tunisia împotriva voinței acestora, ceea ce constituia prin urmare o „expulzare” în sensul art. 4 din Protocolul nr. 4 (*ibid.*, pct. 243-244).

8. În *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC) Curtea a fost sesizată pentru prima dată cu soluționarea problemei dacă art. 4 din Protocolul nr. 4 este aplicabil la returnarea imediată și forțată a străinilor de la o frontieră terestră, după încercarea unui mare număr de migranți de a trece acea frontieră în mod neautorizat și în masă. După ce a afirmat că evenimentele care au avut loc la gardurile de la frontiera terestră Melilla se încadrau în „jurisdicția” Spaniei în sensul art. 1, Curtea a examinat dacă prin conceptul de „expulzare” astfel cum era folosit la art. 4 din Protocolul nr. 4 era acoperită și neadmiterea străinilor la frontiera terestră a unui stat contractant, care în același timp poate fi o frontieră externă a zonei Schengen. Curtea a constatat că acele considerații care au stat la baza hotărârilor sale privind reclamanții care încercaseră să intre pe teritoriul unui stat pe mare erau la fel de relevante în ceea ce privește îndepărtările forțate de pe teritoriul unui stat în contextul încercării de a trece o frontieră națională terestră și că nu exista niciun motiv pentru a adopta o interpretare diferită a termenului „expulzare” în cel de-al doilea scenariu. Termenul „expulzare” se referă astfel la orice îndepărtare forțată a unui străin de pe teritoriul unui stat, indiferent de legalitatea șederii persoanei, de timpul petrecut de aceasta pe teritoriu, de locul în care a fost reținută, de statutul de migrant sau de solicitant de azil sau de comportamentul avut la trecerea frontierei. Termenul are același sens ca în contextul art. 3 din Convenție. Ambele dispoziții vizează orice situație care intră în competența unui stat contractant, inclusiv situațiile sau momentele în care autoritățile statului în

discuție nu au examinat încă existența motivelor pentru care persoanele vizate solicită protecția în temeiul acestor dispoziții (*ibid.*, pct. 166-188). În speță, reclamanții fuseseră îndepărtați de pe teritoriul spaniol și returnați cu forța în Maroc, împotriva voinței acestora și încătușați, de către membri ai *Guardia Civil*, ceea ce era o „expulzare” în sensul art. 4 din Protocolul nr. 4.

9. În *Shahzad împotriva Ungariei** Curtea a constatat că autoritățile supuseseră reclamantul la o „expulzare” în sensul art. 4 din Protocolul nr. 4 prin îndepărtarea sa dincolo de gardul de la frontiera statului pârât, și anume pe o fâșie de teren între gardul de la frontieră și frontiera propriu-zisă dintre Ungaria și Serbia, aparținând teritoriului statului pârât. Aceasta a avut în vedere faptul că fâșia îngustă de teren din afara gardului de frontieră până unde fusese escortat reclamantul avea doar un scop tehnic legat de managementul frontierei, că nu exista infrastructură pe acea fâșie de teren, că – pentru a intra legal în Ungaria – migranții deportați trebuiau să meargă într-una din zonele de tranzit, ceea ce în mod normal implica traversarea Serbiei, și că reclamantul a fost direcționat spre Serbia de polițiști unguri. Măsura aplicată reclamantului avea ca scop, și a dus la, îndepărtarea sa de pe teritoriul Ungariei (*ibid.*, pct. 45-52).

10. Nu va exista o încălcare a art. 4 din Protocolul nr. 4 în cazul în care lipsa unei decizii de expulzare luate în mod individual este consecința comportamentului culpabil al solicitantului. De exemplu, în *Berisha și Haljiti împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei* (dec.) reclamanții au urmat o procedură comună de azil și au primit astfel o unică decizie comună, iar în *Dritsas și alții împotriva Italiei* (dec.) reclamanții au refuzat să facă dovada actelor de identitate la poliție, iar aceasta din urmă nu a putut, prin urmare, redacta ordinele de expulzare pe numele reclamanților. În *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC) Curtea a clarificat faptul că acest principiu se aplică și atunci când comportamentul persoanelor care trec o frontieră terestră în mod neautorizat, profitând în mod deliberat de numărul lor mare și utilizând forța, este de natură a crea o situație clar perturbatoare care este greu de stăpânit și care pune în pericol siguranța publică. În acest context, Curtea a stabilit un criteriu cu două nivele: trebuie să se ia în considerare dacă statul a asigurat un acces real și efectiv la mijloace de intrare legală, în special proceduri la frontieră care să permită tuturor persoanelor care se confruntă cu persecuția să depună o cerere de protecție, bazată în special pe art. 3, în condiții care să asigure procesarea cererii cu respectarea normelor internaționale, inclusiv Convenția. Atunci când statul a asigurat accesul, dar reclamantul nu a făcut uz de acesta, trebuie văzut dacă existau motive concludente pentru a nu o face, bazate pe fapte obiective pentru care erau responsabile statele. Lipsa unor astfel de motive concludente care să împiedice folosirea acestor proceduri poate duce la considerarea acestora ca fiind urmarea comportamentului avut de reclamanți, ceea ce ar justifica absența unei identificări individuale (*ibid.*, pct. 201, 209-211). În *Shahzad împotriva Ungariei**, care privea o expulzare sumară după trecerea ilegală a frontierei terestre, Curtea a observat că reclamantul (și alți migranți) nu crease o situație perturbatoare prin intrarea pe teritoriul statului pârât și a continuat considerând că reclamantul nu avusese acces real și efectiv la un mijloc legal de intrare: singurele posibilități de a intra legal în Ungaria (două zone de tranzit) erau situate la o depărtare de 40 km sau mai mult, că accesul la acestea era limitat (admitere limitată la 15 solicitanți de protecție internațională per zonă de tranzit pe zi și cerința de înscriere în prealabil pe lista de așteptare, la care reclamantul, fiind celibatar, nu avusese sau nu ar fi avut acces) și că nu exista o procedură formală însoțită de garanții adecvate care să reglementeze admiterea. Prin urmare, lipsa deciziei individuale de expulzare nu poate fi imputată comportamentului avut de reclamant (*ibid.*, pct. 60-65).

III. Exemple de expulzări colective

11. Curtea a constatat o încălcare a art. 4 din Protocolul nr. 4, în primul rând, în spețe în care persoanele vizate pentru expulzare erau de aceeași origine [familii de romi din Slovacia în *Čonka împotriva Belgiei*, *Georgia împotriva Rusiei (I)* (MC) și resortisanți georgieni în *Shioshvili și alții împotriva Rusiei* și *Berdzenishvili și alții împotriva Rusiei*]. A constatat încălcarea acestei dispoziții, în al doilea rând, în spețe privind returnarea unui grup întreg de persoane (migranți și solicitanți de azil) fără a verifica în mod adecvat identitățile individuale ale membrilor grupului. [*Hirsi Jamaa și alții împotriva Italiei (MC)* (MC); *Sharifi și alții împotriva Italiei și a Greciei*; *M.K. și alții împotriva Poloniei*; *D.A. și alții împotriva Poloniei**; *Shahzad împotriva Ungariei**; *Moustahi împotriva Franței*].

12. În *Čonka împotriva Belgiei* reclamanții au fost expulzați doar pe baza faptului că șederea lor în Belgia depășise trei luni, iar ordinele nu cuprindeau nicio trimitere la cererea lor de azil sau la decizii cu privire la această problemă. În aceste condiții și având în vedere numărul mare de persoane cu aceeași origine care au suferit aceeași soartă ca reclamanții, Curtea a considerat că procedura urmată nu era de natură să înlăture orice îndoială că exista posibilitatea ca expulzarea să fi fost una colectivă. Îndoiala era întărită de o serie de factori: în primul rând, anterior expulzării reclamanților, autoritățile politice vizate anunțaseră că vor avea loc operațiuni de acest fel și dăduseră instrucțiuni autorității competente pentru a le pune în aplicare; în al doilea rând, toți străinii în cauză fuseseră obligați să ajungă la secția de poliție în același timp; în al treilea rând, ordinele de părăsire a teritoriului și de arestare care le-au fost comunicate erau redactate în termeni identici; în al patrulea rând, străinilor le fusese foarte dificil să contacteze un avocat; în ultimul rând, procedura de azil nu a fost finalizată. Pe scurt, în nicio etapă din perioada dintre notificarea străinilor de a ajunge la secția de poliție și expulzarea lor procedura nu oferise suficiente garanții care să demonstreze că situația personală a fiecăreia dintre persoanele în cauză a fost luată în considerare în mod real și individual. În concluzie, a fost încălcat art. 4 din Protocolul nr. 4 (*ibid.*, pct. 59-63).

13. În *Hirsi Jamaa și alții împotriva Italiei* (MC) transferul reclamanților (cetățeni somalezi și eritreeni) în Libia a fost efectuat fără o examinare a fiecărei situații individuale. Nu fusese efectuată nicio procedură de identificare de către autoritățile italiene, care i-au îmbarcat pur și simplu pe reclamanți și apoi i-au debarcat în Libia. În plus, personalul de la bordul navelor militare nu era format pentru a efectua interviuri individuale și nu era asistat de interpreți sau de avocați. Curtea a concluzionat că îndepărtarea reclamanților a fost de natură colectivă și a încălcat art. 4 din Protocolul nr. 4 (*ibid.*, pct. 185-186)..

14. *Georgia împotriva Rusiei (I)* (MC) se referea la ordinele instanțelor din Rusia de expulzare a mii de resortisanți georgieni. Curtea a reținut că, deși pentru fiecare resortisant georgian a fost pronunțată o hotărâre judecătorească, desfășurarea procedurilor de expulzare în perioada respectivă (septembrie 2006-ianuarie 2007) și numărul de resortisanți georgieni expulzați făceau imposibilă examinarea rezonabilă și obiectivă a cazului specific al fiecărei persoane. Mai mult, Rusia implementase politici coordonate de arestare, reținere și expulzare a resortisanților georgieni. Deși Curtea nu pune la îndoială dreptul statelor de a institui propriile politici în domeniul imigrației, problemele legate de gestionarea fluxurilor migratorii nu pot justifica recurgerea la practici incompatibile cu Convenția. Curtea a concluzionat că expulzările de resortisanți georgieni nu fuseseră efectuate pe baza examinării rezonabile și obiective a cazului specific al fiecărei persoane și că aceasta reprezenta o practică administrativă de încălcare a art. 4 din Protocolul nr. 4 (*ibid.*, pct. 171-178).

15. Cauza *Shioshvili și alții împotriva Rusiei*, privea expulzarea de pe teritoriul rus a unei femei georgiene cu sarcină avansată, însoțită de cei patru copii ai săi de vârstă mică. Curtea a constatat o încălcare în cazul mamei, pentru că i se aplicase practica administrativă de expulzare a resortisanților georgieni în toamna anului 2006, fără o examinare adecvată a cazurilor individuale (pct. 71). Curtea a ajuns la aceeași concluzie în cauza *Berdzenishvili și alții împotriva Rusiei*, pct. 83-84, cu privire la 14 resortisanți georgieni a căror expulzare a fost dispusă de instanțe interne în același timp.

16. În *Sharifi și alții împotriva Italiei și a Greciei*, Italia expulzase anumite persoane (resortisanți afgani) în Grecia, susținând totodată că doar Grecia avea jurisdicție în temeiul sistemului Dublin (care servește la determinarea statului membru al Uniunii Europene responsabil de examinarea unei cereri de azil depuse într-unul dintre statele membre de către un resortisant al unei țări terțe) pentru a se pronunța cu privire la cererile de azil posibile. Cu toate acestea, Curtea a considerat că autoritățile italiene trebuiau să fi efectuat o analiză individualizată a situației fiecărui reclamant pentru a stabili dacă într-adevăr Grecia avusese jurisdicție referitor la acest punct, mai degrabă decât să-i expulzeze pe toți. Nicio formă de returnare colectivă și nediferențiată nu poate fi justificată prin trimitere la sistemul Dublin, care trebuia aplicat, în toate cauzele, cu respectarea Convenției. În continuare, Curtea subliniază că au fost prezentate rapoarte concurente de către terții intervenienți sau obținute din surse internaționale, care descriu episoade de returnare nediferențiată în Grecia de către autoritățile de frontieră italiene din porturile la Marea Adriatică, privând astfel persoanele vizate de orice drepturi procedurale și materiale. Potrivit acestor surse, doar prin bunăvoința poliției de frontieră persoanele interceptate fără acte au fost puse în contact cu un interpret și cu funcționari care le puteau oferi informații minime privind procedurile legate de dreptul de azil. De cele mai multe ori acestea erau predate imediat căpitanilor de feriboturi pentru a fi înapoiate în Grecia. În lumina tuturor acestor elemente, Curtea a concluzionat că returnările imediate la care au fost supuși reclamanții reprezentau expulzări colective și nediferențiate cu încălcarea art. 4 din Protocolul nr. 4 (*ibid.*, pct. 214-225).

17. În *M.K. și alții împotriva Poloniei* reclamanții argumentau în temeiul art. 3 că se prezentaseră la punctele de control la frontieră și încercaseră să intre în statul pârât în mod legal folosind procedura cererii de azil care ar fi trebuit să fie dispoziția acestora în temeiul dreptului intern. Deși au fost interogați individual de către personalul de frontieră și au primit individual decizii de refuzare a intrării în Polonia, Curtea a considerat că declarațiile lor privind intenția de a solicita azil au fost neglijate și că deciziile care le-au fost emise nu reflectau corespunzător motivele prezentate de reclamanți pentru a justifica teama lor de persecuție. În plus, reclamanților nu li s-a permis să-și consulte avocații și li s-a interzis chiar accesul la avocații prezenți la punctul de control la frontieră. Curtea a constatat că deciziile de a le refuza reclamanților intrarea în Polonia nu au fost luate corespunzător în raport cu situațiile lor individuale și făceau parte dintr-o politică mai amplă de a refuza primirea cererilor de azil de la persoane care se prezintă la frontiera polono-belarusă și de a returna aceste persoane în Belarus (a se vedea, de asemenea, *D.A. și alții împotriva Poloniei**). Dimpotrivă, în *Asady și alții împotriva Slovaciei* Curtea a constatat cu privire la expulzarea reclamanților în Ucraina de către poliția de frontieră slovacă – pe baza deciziilor standard de expulzare după scurte interviuri cu întrebări standardizate în prezența unui interpret în secția de poliție – că reclamanții au avut posibilitatea suficientă pentru a-și susține argumentele împotriva expulzării și ca situația lor individuală să fie examinată.

18. În *Shahzad împotriva Ungariei** reclamantul, împreună cu 11 alți cetățeni pakistanezi, au intrat în mod ilegal în Ungaria tăind o gaură în gardul de protecție la frontiera dintre Ungaria și Serbia. Fuseseră interceptați de polițiștii unguri câteva ore mai târziu și îndepărtați în afara gardului de la frontieră, fără a fi supuși vreunei proceduri de identificare sau examinării situației lor de către autoritățile ungare, în pofida afirmației sale că dorea să solicite azil. Dat fiind că reclamantul nu avusese acces efectiv la un mijloc legal de intrare și că lipsa unei decizii individuale de expulzare nu poate fi atribuită comportamentului propriu al reclamantului (a se vedea supra, pct. 10), Curtea a concluzionat că această îndepărtare a fost de natură colectivă și a încălcat art. 4 din Protocolul nr. 4 la Convenție.

19. În *Moustahi împotriva Franței* dreptul intern aplicabil prevede că împotriva minorilor nu se pot emite ordine individuale și personale de îndepărtare: situația acestora urmează în mod necesar pe cea a părinților sau, în lipsă, a persoanei care însoțește minorii. Curtea a constatat că, atunci când un copil este însoțit de un părinte sau de o rudă, cerințele art. 4 din Protocolul nr. 4 pot fi îndeplinite dacă respectivul adult putea prezenta, în mod relevant și eficient, argumentele împotriva expulzării lor comune. Cu toate acestea, nimic nu indica în speță că adultul neînruit, cu care cei doi reclamanți minori fuseseră asociați în mod arbitrar, avea cunoștințe suficiente despre motivele care puteau fi

invocate împotriva îndepărtării copiilor. În orice caz, nu exista nicio probă că i se adresase vreo întrebare despre copiii asociați cu el sau că el însuși ar fi ridicat problema din proprie inițiativă. Astfel, îndepărtarea celor doi copii de vârstă mică, pe care nu îi cunoștea un adult însoțitor sau nu erau asistați de unul, fusese hotărâtă și pusă în aplicare fără garanția examinării rezonabile și obiective a situației lor individuale. Prin urmare expulzarea trebuia considerată ca fiind colectivă.

IV. Exemple de măsuri care nu reprezintă expulzări colective

20. În *Sultani împotriva Franței*, Curtea a constatat că situația reclamantului a fost examinată individual. Avusese posibilitatea să prezinte argumentele împotriva expulzării sale și autoritățile interne luaseră în seamă nu numai contextul general din Afganistan, ci și afirmațiile reclamantului cu privire la situația sa personală și la riscurile la care susținea că ar fi expus dacă s-ar fi întors în țara de origine [*ibid.*, pct. 83, în care expulzarea reclamantului printr-un „zbor colectiv” spre Afganistan nu se efectuase datorită măsurii provizorii indicate de Curte pe baza art. 39 din Regulamentul Curții; *Ghulami împotriva Franței* (dec.), în care s-a urmat aceeași abordare cu privire la o expulzare efectuată spre Afganistan; a se vedea și, pentru inexistența expulzării colective, *Andric împotriva Suediei* (dec.); *Tahiri împotriva Suediei*, decizia Comisiei].

21. În cazul în care persoanele în cauză au beneficiat de o examinare individuală a situației lor personale, nu se va constata nicio încălcare, chiar dacă aceștia fuseseră duși împreună la sediul poliției, unii expulzați în grupuri, iar ordinele și scrisorile respective de expulzare erau formulate în termeni tip și, prin urmare, identici și nu se refereau în mod specific la deciziile anterioare privind procedura de azil (*M.A. împotriva Ciprului*, pct. 252-255, privind o persoană care pretindea că a fost supusă expulzării colective într-un grup de kurzi sirieni; a se compara cu circumstanțele din *Čonka împotriva Belgiei*, pct. 10). Simplul fapt că s-a comis o eroare cu privire la statutul unora dintre persoanele în cauză (în special reclamantul, întrucât ordinul de expulzare a fost emis în timp ce procedura de azil în cazul său era încă pendinte) nu poate fi considerat ca demonstrând că a avut loc o expulzare colectivă (*M.A. împotriva Ciprului*, pct. 134 și 254).

22. În *Khlaifia și alții împotriva Italiei* (MC), Curtea a clarificat faptul că art. 4 din Protocolul nr. 4 nu garantează dreptul la un interviu individual în toate împrejurările; cerințele acestei dispoziții pot fi îndeplinite în cazul în care fiecare străin are posibilitatea reală și efectivă de a prezenta argumente împotriva expulzării sale și aceste argumente sunt examinate în mod corespunzător de către autoritățile statului pârât (*ibid.*, pct. 248). Reclamanții au fost în două ocazii supuși identificării, cetățenia le fusese stabilită și au avut tot timpul posibilitatea reală și efectivă de a prezenta argumente împotriva expulzării lor dacă doreau să procedeze astfel. Deși deciziile de returnare fuseseră redactate în termeni comparabili - diferă doar în privința datelor personale ale fiecărui migrant - și în ciuda faptului că un număr mare de migranți din aceeași țară (Tunisia) a fost expulzat la momentul relevant, Curtea a constatat că natura relativ simplă și standardizată a deciziilor ar putea fi explicată de faptul că reclamanții nu aveau documente valide de călătorie și că nu pretinseseră nici că se temeau de rele tratamente în cazul returnării sau că existau alte impedimente legale în calea expulzării. Prin urmare, era de la sine înțeles faptul că aceste decizii să fie relativ simple și standardizate. În circumstanțele speciale ale cauzei, rezultă că îndepărtarea virtual simultană a celor trei reclamanți nu ducea la concluzia că expulzarea lor era colectivă (*ibid.*, pct. 249-254). Curtea a ajuns la o concluzie similară în *Asady și alții împotriva Slovaciei* (a se vedea supra, pct. 17).

23. În *Shiashvili și alții împotriva Rusiei*, pct. 70-72 și în *Berdzenishvili și alții împotriva Rusiei*, pct. 81-82, în absența oricărui ordin de expulzare al unei instanțe sau al altei autorități împotriva reclamanților, Curtea nu putea concluziona că au fost supuși unei „măsuri de constrângere a străinilor, ca grup, să părăsească o țară”. Acest lucru este adevărat chiar dacă o practică administrativă în vigoare

la momentul relevant făcuse ca reclamanții din ambele cauze să se teamă de arestare, detenție și expulzare, prin urmare fiind de înțeles că aceștia ar putea părăsi țara în anticiparea ordinului de expulzare. Cu toate acestea, deși poate conține elemente care să constrângă la plecare, situația în sine a reclamanților nu poate fi egală cu o decizie de expulzare sau cu altă măsură coercitivă oficială. Curtea a constatat neîncălcarea art. 4 din Protocolul nr. 4 în circumstanțele date.

24. În *N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC) reclamanții erau doi migranți în Maroc care, împreună cu un grup de mai mulți alți migranți sub-saharieni, au încercat intrarea în Spania trecând peste gardurile care înconjoară orașul Melilla, o enclavă spaniolă pe coasta nord-africană. De îndată ce au trecut gardul, au fost reținuți de membri ai *Guardia Civil*, care i-au dus înapoi de cealaltă parte a frontierei, fără nicio procedură de identificare sau ocazie de a-și explica situația personală. Curtea, aplicând un criteriu cu două nivele, a constatat, în primul rând, că dreptul spaniol acorda reclamanților mai multe mijloace posibile de a cere admiterea pe teritoriul național, mai cu seamă la punctul de trecere a frontierei de la Beni Enzar. Nu a ajuns, în al doilea rând, la convingerea că reclamanții aveau motivele necesare de a nu folosi punctul de trecere a frontierei în vederea prezentării într-un mod adecvat și legal a motivelor împotriva expulzării lor. Absența deciziilor individuale de expulzare fusese, astfel, consecința comportamentului însuși al reclamanților, mai cu seamă neutilizarea de către aceștia a procedurilor oficiale de intrare, ceea ce este în sine suficient pentru a concluziona că nu a existat o încălcare a art. 4 din Protocolul nr. 4. Astfel, Curtea concluzionează că statele pot să refuze intrarea pe teritoriul lor a străinilor, inclusiv a potențialilor solicitanți de azil, care nu au reușit, neavând motive convingătoare, să respecte aranjamentele adecvate de asigurare a dreptului de a solicita protecția în temeiul Convenției, prin încercarea de a traversa frontiera într-un loc diferit, mai ales profitând de numărul lor mare și utilizând forța în contextul unei operații planificate în prealabil. În același timp, Curtea a subliniat că, în speță, constatarea nu pune la îndoială obligația și necesitatea ca statele contractante să-și protejeze frontierele într-un mod care respectă garanțiile Convenției și, în special, obligația *nereturnării* (*ibid.*, pct. 206-232).

V. Cu privire la relația cu art. 13 din Convenție

25. Noțiunea de cale de atac efectivă în temeiul art. 13 din Convenție cere ca respectiva cale de atac să poată preveni aplicarea unor măsuri contrare Convenției și care au efecte potențial ireversibile. Curtea a constatat încălcări ale art. 13, coroborat cu art. 4 din Protocolul nr. 4, în cauzele în care reclamanții, care aveau cel puțin o plângere întemeiată pe art. 2 sau art. 3 cu privire la riscurile la care erau supuși ulterior îndepărtării, fuseseră împiedicați efectiv să solicite azil și nu avuseseră acces la o cale de atac cu efect suspensiv automat [a se vedea *M.K. și alții împotriva Poloniei*, pct. 212-220; *D.A. și alții împotriva Poloniei**, pct. 89-90; *Hirsi Jamaa împotriva Italiei* (MC), pct. 201-207; *Sharifi și alții împotriva Italiei și a Greciei*, pct. 240-243]. În schimb, lipsa efectului suspensiv al unei decizii de îndepărtare nu constituie, în sine, o încălcare a art. 13 coroborat cu art. 4 din Protocolul nr. 4, atunci când un reclamant nu pretinde că există un risc real de încălcare a drepturilor garantate la art. 2 sau art. 3 în țara de destinație [*Khlaifia și alții împotriva Italiei* (MC), pct. 281]. Într-o asemenea situație Convenția nu impune statului o obligație absolută de a garanta o cale de atac suspensivă automat, dar cere ca persoana vizată să aibă posibilitatea efectivă de a contesta decizia de expulzare prin examinarea suficient de amănunțită a plângerilor sale de către un for național independent și imparțial (*ibid.*, pct. 279; *Moustahi împotriva Franței*, pct. 156-164).

26. Cu toate acestea, deoarece lipsa căilor de atac efective și accesibile este examinată și în temeiul art. 4 din Protocolul nr. 4 însuși, Curtea poate avea în vedere și că într-o anumită cauză nu există nevoia pentru ca acest aspect să fie examinat separat în temeiul art. 13 din Convenție [*Georgia împotriva Rusiei (I)* (MC), pct. 212].

27. Atunci când străinii aleg să nu folosească procedurile legale care există pentru a intra legal pe teritoriul unui stat contractant, lipsa unei proceduri individualizate pentru îndepărtarea lor fiind

consecința comportamentului însuși al reclamanților în încercarea de a beneficia de o intrare neautorizată, statul respectiv nu poate fi considerat răspunzător pentru că nu a asigurat o cale de atac în raport cu aceeași îndepărtare [*N.D. și N.T. împotriva Spaniei* (MC), pct. 241-243].

Lista cauzelor citate

Jurisprudența citată în prezentul ghid face trimitere la hotărâri sau decizii pronunțate de Curte, precum și la decizii sau rapoarte ale Comisiei Europene a Drepturilor Omului („Comisia”).

Dacă nu se specifică altfel după denumirea cauzei, referința citată este cea a unei hotărâri pe fond, pronunțată de o Cameră a Curții. Mențiunea „(dec.)” se referă la o decizie a Curții, iar mențiunea „(MC)” indică faptul că respectiva cauză a fost examinată de Marea Cameră.

Hotărârile unei Camere, care, la data publicării prezentei actualizări, nu sunt definitive în sensul art. 44 din Convenție, sunt marcate cu un asterisc (*) în lista de mai jos. Art. 44 § 2 din Convenție prevede: „Hotărârea unei Camere devine definitivă a) atunci când părțile declară că ele nu vor cere retrimiteră cauzei în fața Marii Camere; sau b) la 3 luni de la data hotărârii, dacă retrimiteră cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau c) atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimiteră formulată potrivit art. 43”. În cazurile în care Colegiul Marii Camere acceptă cererea de retrimiteră, hotărârea Camerei nu devine definitivă și nu produce așadar niciun efect juridic; hotărârea pronunțată ulterior de Marea Cameră este cea care rămâne definitivă.

Hyperlink-urile către cauzele citate în versiunea electronică a ghidului fac trimitere la baza de date HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>), care oferă acces la jurisprudența Curții (hotărâri și decizii pronunțate de Marea Cameră, de una din Camere și de Comitet, cauze comunicate, avize consultative și rezumate juridice extrase din Nota de informare privind jurisprudența), precum și la baza de date a Comisiei (decizii și rapoarte) și la rezoluțiile Comitetului de Miniștri.

Curtea pronunță hotărârile și deciziile sale în limba engleză sau franceză, cele două limbi oficiale ale acesteia. Baza de date HUDOC oferă, de asemenea, acces la traduceri ale unor cauze importante ale Curții în peste 30 de limbi neoficiale. În plus, include linkuri către aproximativ o sută de culegeri de jurisprudență online, elaborate de terți. Toate versiunile lingvistice disponibile pentru cauzele citate pot fi consultate accesând rubrica „Versiuni lingvistice” din baza de date HUDOC, care apare după ce faceți clic pe hyperlink-ul cauzei.

—A—

Alibaks și alții împotriva Țărilor de Jos, nr. 14209/88, decizia Comisiei din 16 decembrie, Decizii și rapoarte 59

Andric împotriva Suediei (dec.), nr. 45917/99, 23 februarie 1999

Asady și alții împotriva Slovaciei, nr. 24917/15, 24 martie 2020

—B—

Becker împotriva Danemarcei, nr. 7011/75, decizia Comisiei din 3 octombrie 1975, Decizii și rapoarte 4

Berdzenishvili și alții împotriva Rusiei, nr. 14594/07 și alte 6, 20 decembrie 2016

Berisha și Haljiti împotriva Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei (dec.), nr. 18670/03, CEDO 2005-VIII (extrase)

—C—

Čonka împotriva Belgiei, nr. 51564/99, CEDO 2002-I

— D —

D.A. și alții împotriva Poloniei, nr. 51246/17, 8 iulie 2021
Dritsas și alții împotriva Italiei (dec), nr. 2344/02, 1 februarie 2011

— G —

Georgia împotriva Rusiei (I) (MC), nr. 13255/07, CEDO 2014 (extrase)
Ghulami împotriva Franței (dec.), nr. 45302/05, 7 aprilie 2009

— H —

Hirsi Jamaa și alții împotriva Italiei (MC), nr. 27765/09, CEDO 2012

— K —

K.G. împotriva Germaniei, nr. 7704/76, decizia Comisiei din 1 martie 1977
Khlaifia și alții împotriva Italiei (MC), nr. 16483/12, 15 decembrie 2016

— M —

M.A. împotriva Ciprului, nr. 41872/10, CEDO 2013 (extrase)
M.K. și alții împotriva Poloniei, nr. 40503/17 și alte 2, 23 iulie 2020
Moustahi împotriva Franței, nr. 9347/14, 25 iunie 2020

— N —

N.D. și N.T. împotriva Spaniei (MC), nr. 8675/15 și 8697/15, 13 februarie 2020

— O —

O. și alții împotriva Luxemburgului, nr. 7757/77, decizia Comisiei din 3 martie 1978

— S —

*Shahzad împotriva Ungariei**, nr. 12625/17, 8 iulie 2021
Sharifi și alții împotriva Italiei și Greciei, nr. 16643/09, 21 octombrie 2014
Shioshvili și alții împotriva Rusiei, nr. 19356/07, 20 decembrie 2016
Sultani împotriva Franței, nr. 45223/05, CEDO 2007-IV (extrase)

— T —

Tahiri împotriva Suedia, nr. 25129/94, decizia Comisiei din 11 ianuarie 1995